

УДК 37.013 77

Соціальне самовизначення старшокласників: пошук підходів до розуміння

Микола ДУБІНКА,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту

Реформування загальної середньої освіти в Україні спрямоване, передусім, на розвиток особистості школяра, виявлення його індивідуальних можливостей і творчих здібностей, інтересів, прагнень. Водночас підвищено вимоги до рівня та якості підготовки учня, пов'язаної з визначенням його як особистості, ефективністю розвитку та саморозвитку, пошуком шляхів самовираження, самоствердження та подальшого становлення.

Усе це зумовлює необхідність розроблення теоретичних і методичних основ формування самостійної, ініціативної, творчо організованої особистості, здатної до подальшого вдосконалення.

Загальні теоретико-методологічні основи дослідження самовизначення особистості закладено у працях К. А. Абульханової-Славської, Б. Г. Ананьєва, Л. І. Анциферової, Л. І. Божович, М. Р. Гінзбурга, В. П. Зінченко, С. Л. Рубінштейна, В. Ф. Сафіна та ін. У західній психології дотичні ідеї набули розвитку у дослідженнях А. Маслоу, К. Роджерса, Н. Роджерс, Е. Еріксона, В. Франкла у зв'язку з розкриттям феноменів самоідентичності та соціальної ідентифікації, самодетермінації, самоефективності, автентичності особистості.

Теоретична концепція технології соціального самовизначення спирається на положення організації суб'єктної активності особи під час виховання, навчання і соціалізації (Т. Ф. Алексеєнко, О. І. Барішева, І. А. Вінтін, В. Є. Кавецький, О. В. Капустіна, І. С. Кон, М. І. Мельникова, А. В. Мудрик, А. І. Півнів, Ю. М. Орлов, Т. А. Осипова, М. І. Рожков, Л. І. Рувінський, Г. С. Селевко та ін.).

Водночас потребує подальшого розвитку питання розкриття сутності соціального самовизначення старшокласників та окреслення загальних характеристик цієї проблеми, що і становить **мету статті**.

Прихильники ідеї самовизначення зважають на те, що школяр – це завжди індивідуальність, яка прагне самостійно реалізувати свою заданість. Однією з умов ефективності такої реалізації є вся сукупність суспільних відносин, якими охоплений індивід.

Для розкриття сутності окресленої проблеми звернімося до характеристик ключових понять «соціальне» та «самовизначення».

«Соціальне», зазвичай, розуміють як сукупність тих чи інших властивостей та особливостей

суспільних відносин відповідного суспільства, що інтегровані в спільній діяльності (взаємодії) з індивідами чи групами індивідів у конкретних умовах місця і часу, що виявляється в їхніх стосунках один з одним, до свого становища в суспільстві, до явищ і процесів у суспільному житті [8, с. 354]. Отже, дефініція соціального характеризується як певна загальна властивість, котра притаманна різним групам індивідів, що є результатом їх інтеграції, тих чи інших властивостей суспільних відносин.

При цьому важливо зазначити, що характер і зміст стосунків між різними індивідами і групами індивідів залежать від місця, котре вони посідають, і від тієї ролі, яку вони виконують у різних суспільних структурах. Не випадково, що результатом спільної діяльності різних індивідів і є соціальне.

Соціальне як явище чи процес постає тоді, коли на поведінку навіть одного індивіда впливає інший індивід чи група індивідів незалежно від фізичної їх присутності. Саме у взаємодії один з одним індивіди сприяють інтеграції тих чи інших властивостей суспільних відносин. Соціальне постає у взаємодії людей, детермінується розумінням їхнього місця і ролі в конкретних суспільних структурах, що виявляється, своєю чергою, в різному ставленні індивідів і груп індивідів до явищ і процесів громадського життя. Змістовими елементами соціального є поняття рівності, справедливості, волі [там само, с. 354–355].

На сучасному етапі розвитку суспільства взагалі та освіти зокрема акцентують на розвитку здатності особистості самостійно вибудовувати свою діяльність і відносини в соціумі. Центром уваги є не звичайне залучення школярів до культури, а саме процеси самовизначення особи в культурі. Пошук себе, власного «Я» нерозривно пов'язаний із формуванням світогляду, який охоплює соціальну орієнтацію

особистості, тобто усвідомлення себе частиною соціальної спільноти, вибір свого майбутнього соціального стану і шляхів його досягнення.

При цьому самовизначення в загальному трактуванні розуміють як «процес, відносно самостійний стан соціалізації, суть якого полягає у формуванні в індивіда усвідомлення мети й змісту життя, готовності до самостійної життєдіяльності на основі співвідношення своїх бажань, наявних якостей, можливостей і вимог, які застосовуються до нього з боку оточення і суспільства» [8, с. 325]. Не випадково, що для старшокласників самовизначення є провідним центром соціалізації; виникнення цього феномена можливе тільки на певному рівні розвитку самосвідомості, а саме, коли в особистості з'являється здатність до внутрішнього діалогу. Формування особистісного самовизначення зумовлюють об'єктивні чинники соціальної дійсності, система цілеспрямованих виховних впливів, суб'єктивна підготовленість зростаючого покоління до спілкування і взаємодії в соціумі.

Деякі науковці (О. І. Баришева, Н. О. Гічко, Т. А. Осипова та ін.) у своїх дослідженнях зазначають, що наявні певні об'єктивні та суб'єктивні передумови виникнення цього феномена. Об'єктивними вважають: загальне незадоволення відсутністю достатньої довіри і взаєморозуміння з дорослими; неоднакова готовність до участі в соціально необхідній взаємодії і слабка готовність до реального соціального життя в цілому. До суб'єктивних належать: виникнення внутрішньої потреби у формуванні певної смислової системи; розвиток ціннісно-орієнтаційної діяльності й почуття відповідальності за сказане чи здійснений вчинок; стабілізація мотиваційної сфери.

При цьому основа «само» – самовизначення, самопізнання, самоактуалізація, самовираження, самооцінювання, самореалізація людини (як особливої системи, якій притаманні, поруч із властивостями саморозвитку будь-якої системи, свої, специфічні, пов'язані з її реальною самістю, властивості людини) – вимагає спеціального аналізу й розуміння цього феномена в його диференційованому й інтегральному осмисленні (не лише на індивідуальному рівні в процесі онтогенезу, але і як явище філогенезу й культурно-історичного розвитку) і відповідно до реалій сучасного соціального стану з урахуванням зміни історичного середовища [6, с. 92]. Це важливо, насамперед, з погляду оцінки людських можливостей зберігати й створювати людський світ і себе у ньому як носія історично нового рівня організації – здійснення соціального руху.

Потреба саморозуміння, самопізнання, самоактуалізації, самовизначення, самоздійснення й інших феноменів «само» посилюється разом із розширенням знань людини про світ і про себе, разом із зростанням суб'єктивних можливостей й ускладненням завдань, що постають перед людиною.

Самість можна визначити як унікальну властивість-здатність самоздійснення, самозміни людини

у відновленні й розширенні-зростанні своїх людських можливостей-здібностей-потреб у створюваному й перетворюваному нею світі [там само]. Знання своєї «самості» є запорукою ефективності здійснення загальних засад соціального самовизначення. У психології відома закономірність віддзеркалення в свідомості людини образу свого «Я»: ставлення тих, котрі оточують її, – це віддзеркалення її власного уявлення про себе. Тому в освітньому процесі важливо створювати ситуації, коли учні усвідомлювали б, якими їх бачать оточуючі (одно-класники, батьки, вчителі).

При цьому сам процес самовизначення, як значає Л. І. Божович, є ефективним центром життєвої ситуації старшокласника, особистісним новоутворенням старшого шкільного віку, що пов'язано з формуванням внутрішньої позиції дорослої людини, з усвідомленням себе членом суспільства, з необхідністю вирішувати проблеми свого майбутнього. Науковець трактує самовизначення як «вибір майбутнього шляху, потребу визначення свого місця в праці, у суспільстві, у житті», «пошук мети й змісту свого існування», «потребу віднайти своє місце в загальному потоці життя». Потребу в самовизначенні Л. І. Божович показує як потребу об'єднати в єдину смислову систему узагальнені уявлення про світ та узагальнені уявлення про самого себе і в такий спосіб визначити зміст свого власного існування [2, с. 118–119].

На думку дослідника Д. Трунова, самовизначення – загальноновизнана цінність, це ідеал, якого має досягнути особистість до певного віку. Уповільнення цього процесу, тобто відсутність визначеності (у поглядах, сфері діяльності, особистому житті тощо) у вже дорослої людини – ознака того, що вона ще не може бути повноцінним членом суспільства. Це засвідчує, що оточення стимулює процес самовизначення, тому що воно теж у ньому зацікавлене.

Дослідники В. Ф. Сафін, Г. П. Ніков здійснили спробу обґрунтувати загальний підхід до самовизначення особистості в суспільстві. Вони стверджують, що у психологічному плані у розкритті сутності зазначеного феномена варто брати за основу суб'єктивну сторону самосвідомості – усвідомлення свого «Я», яке постає як внутрішня причина соціального дозрівання.

Цю ідею поділяє І. С. Кон, який поняття «самовизначення» пов'язує з процесами «пошуків себе», «відкриття «Я», соціального і морального дозрівання, що мають світоглядний сенс і «виразно соціальний зміст». Характерне для старшокласників формування образу «Я» в юнацькому віці є основою подальших процесів самовизначення. Все це сприяє розвитку таких процесів, як відкриття особистістю свого внутрішнього світу, усвідомлення своєї неповторності й унікальності та цілеспрямованість процесу самопізнання [4].

Звичайно, процес вивчення власного «Я» та пошуку себе в навколишньому світі складний, має безліч труднощів. Розв'язуючи це питання, у своєму

дослідженні О. І. Баришева визначила найактуальніші проблеми, з приводу яких старшокласники звертаються до соціального педагога та шкільного психолога за допомогою, а також на «Телефон довіри»: 1. Проблеми аутоідентифікації, самовизначення. 2. Проблеми спілкування (з однолітками, друзями, приятелями); проблеми спілкування в групі (формальні, неформальні); батьки і діти; значущий дорослий (учителі, вихователі, керівники об'єднань за інтересами) тощо. 3. Проблеми здоров'я; психосексуальні проблеми. 4. Проблеми дозвілля, знайомства і самотності (реалізація себе в діяльності та спілкуванні) [1, с. 48].

При цьому закономірним є те, що становлення особистості активізується та інтенсифікується в умовах саме соціуму, де сприяння соціальному самовизначенню постає як одне з першочергових завдань у розвитку особистості. При цьому соціальне самовизначення розуміють як усвідомлення людиною своєї соціальної сутності, свого місця в суспільстві. У широкому розумінні соціальне самовизначення трактують і як фактор, і як результат формування соціальної самосвідомості особи, сукупності її філософських, політичних, правових, етичних, естетичних поглядів і уявлень, зумовлених конкретним історичним етапом розвитку суспільства і відображуваних у більш-менш систематизованих ставленнях особи до соціальної дійсності [9, с. 492–493]. Соціальне самовизначення передбачає пошук молодою людиною (школярем) свого місця в житті, соціальної структури суспільства.

При цьому варто наголосити, що прагнення поєднати певне місце в суспільстві, визначити нову соціальну позицію властиве всім міжвіковим переходам і є, власне кажучи, одним з механізмів цих переходів (Л. С. Виготський, Д. Б. Ельконін, Л. І. Божович, Д. І. Фельдштейн). Специфіка такого пошуку полягає не так у самому прагненні віднайти місце в суспільстві (визначити власну соціальну позицію), як у особливостях тієї системи відносин, що складається в конкретному віці між школярем і суспільством. Специфіка ця, крім усього іншого, полягає також і в тому, що, як слушно зазначив П. П. Блонський, з кожним наступним віковим періодом розширюється коло спілкування дитини. Це означає, що розширюється адресат цього спілкування, представленість у цьому спілкуванні суспільства як цілого. Крім того, змінюються також його змістова сторона і засоби. У ранньому юнацькому віці таким адресатом є суспільство в цілому; молода людина виходить на спілкування із суспільством (ширше – зі світом людської культури) безпосередньо.

Для нас важлива позиція Т. А. Осипової, яка соціальне самовизначення розуміє як факт знаходження місця для власного «Я» у наявному соціумі шляхом зіставлення власних можливостей і прагнень із нормами, правилами й можливостями суспільства [5, с. 15]. Невипадково соціальне самовизначення припускає визначення себе по відношенню, насамперед, до етичних цінностей суспільства. За вибір

дії або вчинку школяр відповідає перед собою, перед внутрішніми інстанціями своєї свідомості, саме цим і регулюється його поведінка в соціумі.

При цьому соціальне самовизначення охоплює «цілісну сукупність компетенцій і навичок, заснованих на сформованості таких позицій, як якості самопрезентації, самоорганізації, рівень домагань (особистісний аспект самовизначення) і соціальний статус, тип соціалізації й відповідальність (соціальний аспект самовизначення)» [там само, с. 16]. Воно має розвиватися в умовах гуманістичного освітнього середовища, що надає більш можливості для розвитку творчого потенціалу особистості, де учень вибирає власний освітній маршрут, а педагогічний колектив сприяє забезпеченню мотивації вибору та організовує психолого-педагогічний супровід на всіх етапах, при цьому розвиваючи навички соціального самовизначення.

Соціальне самовизначення – це процес самостійного, усвідомленого вибору школярем себе як суб'єкта діяльності і спілкування, за якого основним змістом є ровесник або інша значуща людина. У старшому шкільному віці особливо загострюється проблема спілкування, помітно виявляється тенденція до задоволення потреби у спілкуванні на всіх рівнях, інтенсивність якої може бути такою високою, що стає центром життєвих прагнень юнацтва. Спілкування виявляється у побудові взаємин з ровесниками на основі певних етичних норм, що визначають учинки старшокласників; у формуванні загальних поглядів на життя; стосунків між людьми, тобто особистісних смислів; у формуванні самосвідомості; у створенні передумов для виникнення нових завдань і мотивів подальшої власної діяльності тощо.

У цьому віці однолітки відіграють основну роль у розвитку соціальних навичок старшокласників. Характерні для цього віку стосунки рівності допомагають виробленню позитивних реакцій на різні кризові ситуації, які трапляються з юнаками та дівчатами. З погляду соціально-психологічних особливостей соціалізації, важливо наголосити на тому, що старшокласники копіюють у ровесників і друзів види поведінки, які цінують у суспільстві, і ролі, що їх найбільше приваблюють. Загалом усвідомлення рефлексивних, емоційних, динамічних якостей, а також особливостей зовнішності та фізичного розвитку відбувається під домінантним впливом ровесника чи друга. Цей розвиток базується, частково, на здатності старшокласників до соціального порівняння, що дає змогу виявити й оцінити характерні риси інших. Спираючись на ці оцінки, юнаки та дівчата вибирають друзів і визначають своє ставлення до різних груп і компаній, які є частиною оточення ровесників. Вони також шукають друзів за принципом схожості, заміщаючи кількість друзів якістю дружби з небагатьма ровесниками, що поділяють їхні погляди й цінності. Про диференціацію юнацької свідомості, розвиток системи особистісних смислів і значень засвідчує

вміння старшокласників пізнавати себе на основі пізнання інших, їх сприймання. Соціально-психологічна специфіка юності полягає в тому, що саме в ці роки відбувається активний процес набуття досвіду спілкування, становлення світогляду, завершується формування соціальних установок.

При цьому можемо констатувати, що суб'єкт самовизначається як соціалізований індивід (істота, яка володіє свідомістю і волею) і як достатньо соціалізована особа (істота, яка ставить духовні цілі і визначення своєї діяльності і відносин). Іншими словами, досягнення достатнього рівня соціалізованості є вирішальною умовою засвоєння особистістю позиції суб'єкта діяльності та спілкування.

Посилення інтересу до своєї особистості в цей період – умова цілеспрямованої самоосвіти й самовиховання. Для старшокласників провідним центром усього розвитку виявляється особистісне самовизначення, а вибір подальшого життєвого шляху – центром життєвої ситуації, навколо якого починає обертатися вся їхня діяльність і інтереси. Цей завершальний етап формування особистості в школі найповніше виявляє ціннісно-орієнтаційну діяльність школяра, розвиває особистісну рефлексію, певний рівень домагань. Тому не випадковим є те, що зацікавленість глобальними проблемами сенсу життя взагалі й власного існування зокрема – істотна характеристика самовизначення школяра, що поступово проходить етап формування. Крім того, що ці проблеми хвилюють юнаків і дівчат, вони активно обговорюють ці питання з однолітками й тими дорослими, які заслуговують їхньої довіри. Наявність інтересу до сенсу життя і його активне обговорення, на думку М. Р. Гінзбурга [3], засвідчує ефективність процесу самовизначення.

При цьому важливою є педагогічна організація соціального самовизначення, що має спиратися на механізми виявлення і реалізації потреб самоздійснення особистості (А. Маслоу): потреби в безпеці, потреби в соціальних зв'язках, потреби в самоповазі, потреби в самоактуалізації, а крім того, пізнавальні потреби, потреби в самовираженні і самостверженні.

Варто також враховувати, що соціальне самовизначення особистості будується як процес «соціальної автономізації» (М. І. Рожков) в рамках соціальної спільноти (групи, колективу, вільного міжособистісного спілкування). Особа, яка самовизначається, повинна виявити готовність діяти як самобутня індивідуальність, здатна протистояти асоціальним тенденціям, життєвим труднощам, але водночас бути толерантною і ініціативною. При цьому соціальне самовизначення є тією умовою для учня, коли соціально допустиму поведінку він сприймає як потребу діяти згідно з нормами і правилами.

Соціальне самовизначення – це, по суті, відкриття власного «Я» на соціальному, особистісному і екзистенціальному рівні, «відчуття себе автором, творцем власної біографії». Особа, яка самовизначається в соціумі, починає працювати над собою:

залучається до самовиховання, самонавчання (самоосвіти), самооздоровлення, самоорганізації своїх життєвих умов, самоврядування своїми життєвими обставинами, професійної самореалізації, самозбереження своєї «Я-концепції» і навіть соціального самозахисту. Не випадково В. Ф. Сафін, розглядаючи соціальне самовизначення в структурі особистості як характеристику поступального становлення її цілісності, стверджує, що «лише та особистість, яка самовизначилася, має цілісність, стійкість, активність і спрямованість» [7, с. 26].

Як практична порада щодо ефективного формування соціального самовизначення, може слугувати використання алгоритму, що представлений як система етапів із засвоєння соціального досвіду з установкою на активність власне суб'єкта діяльності: 1. Етап самопізнання. 2. Етап цілепокладання. 3. Етап зміни способу життя. 4. Етап саморегуляції поведінки і діяльності. 5. Етап самореалізації програми. 6. Етап рефлексії. Також доречним є врахування таких шляхів оптимізації процесу самовизначення, як: 1) залучення учнів до спеціально організованого, ціннісно насиченого навчально-виховного процесу; 2) роз'яснення старшокласникам моделей соціально схвальної поведінки, забезпечення їх чіткими життєвими орієнтирами; 3) усвідомлення педагогами та батьками власних індивідуально-типологічних особливостей і реалізація їх у комунікативній діяльності; 4) формування в учнів мотивації досягнення в навчальній діяльності; 5) корекція комунікативних деформацій в учасників взаємодії; 6) виявлення вікових та індивідуальних особливостей учнів, що впливають на процес соціалізації; 7) гуманізація відносин у батьківському, шкільному середовищі та в групі однолітків; 8) актуалізація комунікативних знань і вмінь, усебічний розвиток високої комунікативної культури старшокласників; 9) систематична діагностика та профілактика особистісних деструкцій учнів старшого шкільного віку.

Отже, соціальне самовизначення, як і кожен різновид феномена самовизначення, належить до визначальних характеристик особистості. Здатність до самовизначення – характерна властивість людини, яка утверджує особистісний спосіб буття. Здійснюючи самовизначення в соціальному плані, особистість виявляє незалежність від зовнішніх обставин, реалізує самодетермінацію, актуалізує суб'єктне начало, залучаючись у такий спосіб до загальнолюдських цінностей. Здатність до самовизначення є показником зрілої особистості, яка прагне реалізувати свій потенціал сповна. У психологічному плані особистість, яка самовизначилася, – це суб'єкт, який усвідомив, чого він хоче (мета, життєві плани, ідеали), на що він здатний (свої можливості, схильності, здібності), що він собою являє (свої особистісні й фізичні властивості), чого від нього очікує колектив, суспільство; суб'єкт, готовий функціонувати в системі суспільних відносин. Включившись у процес самовизначення, школяр починає

поступово переходити від стихійного, детермінованого дорослими, способу життя до такого, який тією чи іншою мірою визначає сам.

Новий характер самовизначення, який формується у старшому шкільному віці, забезпечує можливість побудови життєвих перспектив, планів на майбутнє життя й діяльність. Становлення цього феномена здійснюється поетапно: спочатку внутрішньо, тобто шляхом усвідомлення учнем дійсності й себе в соціумі; порівняння дійсності зі своєю системою норм, цінностей та їх оцінку; порівняння себе й вимог об'єктивної дійсності; самооцінювання; вибір певної соціальної ролі, стійкої життєвої, суспільної позиції – і тільки потім виявляється зовнішньо в діяльності й поведінці на основі реалізації соціальної установки, обміну цінностями. Як частина нормативної активності учня й компонент його морального формування, цей феномен виступає в ролі чинника, що регулює діяльність і спілкування старшокласника. Тут відправним пунктом є розуміння самовизначення як результату соціального розвитку особистості.

Перспективи подальших досліджень спрямовано на виокремлення педагогічних умов формування самостійної, ініціативної, творчої організованої особистості, здатної до самовизначення.

Література

1. *Баришева О. І.* Самовизначення та самореалізація як мотив участі старшокласників у гуртковій роботі: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України / Олена Іванівна Баришева. – К., 2001. – 249 с.
2. *Божович Л. И.* Проблемы формирования личности: Избр. психол. труды / Под ред. Д. И. Фельдштейна. – 2-е изд. – М.: Изд-во «Институт практической психологии»; Воронеж: НПО «МОДЭК», 1997. – 352 с.
3. *Гинзбург М. Р.* Личностное самоопределение как психологическая проблема / М. Р. Гинзбург // Вопросы психологии. – 1998. – №2. – С. 19–27.
4. *Кон И. С.* Психология старшеклассника: пособие для учителей / И. С. Кон. – М.: Просвещение, 1980. – 192 с.
5. *Осипова Т. А.* Социально-личностное самоопределение учащихся в условиях художественно-эстетической среды: Автореф. дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Татьяна Анатольевна Осипова. – Тюмень, 2006. – 31 с.
6. *Радул В. В.* Нариси з актуальних проблем соціальної педагогіки: навчальний посібник / В. В. Радул. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. – 136 с.
7. *Сафин В. Ф.* Психология самоопределения личности: Учебное пособие / Свердловский институт / В. Ф. Сафин. – Свердловск, 1986. – 142 с.
8. *Соціолого-педагогічний* словник [Уклад.: Радул В. В., Галета Я. В., Довга Т. Я., Дубінка М. М., Кічук Я. В., Кравцов В. О., Радул О. С., Фабрика А. А., Шульга О. А.] / За ред. В. В. Радула, вид. 2-е. – Харків: Мачулін, 2015. – С. 325.
9. *Соціологія:* короткий енциклопедичний словник [Уклад.: В. І. Волович, В. І. Тарасенко, М. В. Захарченко та ін.] / Під заг. ред. В. І. Воловича. – К.: Український Центр духовної культури, 1998. – С. 492–493.

Анотації

Микола ДУБІНКА

Соціальне самовизначення старшокласників: пошук підходів до розуміння

У статті розкрито сутність поняття «самовизначення особистості» з позицій співвіднесення соціального та особистісного аспектів. Акцентовано увагу на характерних особливостях соціального самовизначення школяра. Цей феномен представлено як визначальну характеристику особистості, діяльність якої спрямовано на усвідомлення своєї соціальної сутності, свого місця у житті, в соціальній структурі суспільства. Наголошено, що здатність до самовизначення – характерна властивість людини, яка утверджує особистісний спосіб буття.

Ключові слова: особистість школяра, самовизначення, соціальне самовизначення, соціальна самосвідомість, активність, суб'єкт діяльності, соціальна дійсність, соціалізація, суспільство.

Николай ДУБИНКА

Социальное самоопределение старшеклассников: поиск подходов к пониманию

В статье раскрыта сущность понятия «самоопределение личности» с позиций соотношения социального и личностного аспектов. Акцентируется внимание на характерных особенностях социального самоопределения школьника. Этот феномен представлен как определяющая характеристика личности, деятельность которой направлена на осознание своей социальной сущности, своего места в жизни, в социальной структуре общества. Отмечено, что способность к самоопределению – характерное свойство человека, которое утверждает личностный способ бытия.

Ключевые слова: личность школьника, самоопределение, социальное самоопределение, социальное самосознание, активность, субъект деятельности, социальная действительность, социализация, общество.

Mykola DUBINKA

The social self-determination of the senior pupils: the search for approaches to understanding

In the article essence of concept «self-determination of personality» opens up from positions of correlation of social and personality aspects. An author accents attention on the characteristic features of social self-determination of schoolboy, by submitting this phenomenon as qualificatory description of personality, activity of that is sent to realization of the social essence, place in life, in the social structure of society. An author marks that a capacity for self-determination is characteristic property of human, that asserts the personality method of existence.

Keywords: personality of schoolboy, self-determination, social self-determination, social consciousness, activity, subject of activity, social reality, socialization, society.